

Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi
Lənkəran Dövlət Universiteti

"Təsdiq edirem"
"Tədris məsələləri" üzrə
prorektorluq vəzifəsini icra edən:
 dos.Z.Məmmədov
"12" fevral 2026-cı il

Fənn sillabusu
(işçi tədris proqramı)

İxtisasın adı şifri: 6001019 "Tarix və coğrafiya müəllimliyi"

Fakültə: Tarix coğrafiya və incəsənət

Kafedra: "Coğrafiya və onun tədrisi metodikası"

I.Fənn haqqında məlumat

Fənnin adı: İqlimşünaslıq. ARTN-nin EMŞ-nin coğrafiya bölməsi 1998-ci il tarixli 2 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş və Bakı Dövlət Universiteti nəşriyyatı 2007-ci il tarixli proqramı toplusu

Kodu: IPF-B19

Tədris ili: III (2025-2026)

Semestr:VI (Yaz)

Tədris yükü: cəmi:150 saat. Auditoriya saati 60 (mühazirə 30 saat, seminar 30 saat)

Tədris forması : Əyani

Tədris dili: Azərbaycan dili

AKTS üzrə kredit. 5 kredit

II.Müəllim haqqında məlumat:

Soyadı, adı, elmi adı və dərəcəsi : Əliyev Cavidan Rəhim oğlu, baş müəllim

Məsləhət günləri və saatları: II gün saat 14⁰⁰-15⁰⁰

E-mail ünvanı: cavidan99@list.ru

Kafedranın ünvanı: Lənkəran şəhəri Əli Məmmədov küçəsi 40, LDU-nun 2 sayılı tədris binası

III.Tələb olunan dərsliklər və dərs vəsaitləri:

1. Həsənəliyev Ə.Ə. Meteorologiya və iqlimşünaslıq. Bakı, 2015
2. Mehdiyev A. Ş., Əhmədov Ş.Ə. Meteorologiya və iqlimşünaslığın əsasları. Bakı,2008
3. Хромов С.П. и др. Метеорология и климатология. Москва,2006
4. Hüseynov N.Ş. Sinoptik meteorologiya. Bakı,2011
5. Məmmədov Ə.S. Məmmədov B.Ə. Sinoptik meteorologiya. Bakı, 2000
6. Uluxanlı N.D. Metrologiya və iqlimşünaslığın əsasları Bakı 2018
7. Ackerman. Steven. A. Knox John. A. Meteorology. Burlington 2023
8. Initial National Adaptation plan. Azerbaijan 2024
9. Dennis L. Global physical climatology. Amsterdam, 2025
10. Andrew E. Introduction to modern climate change. Cambridge, 2021

IV. Prerekvizit fənlər: Fənnin tədrisi üçün öncədən başqa bir fənnin tədrisinə zərurət yoxdur.

V. Korekvizit fənlər: Fənnin tədrisi ilə eyni zamanda başqa fənnin tədrisinə ehtiyac yoxdur.

VI. Fənnin təsviri məqsədi: Meteorologiya və iqlimşünaslıq kursunun tarix-coğrafiya müəllimliyi ixtisası üçün tərtibi ustalıq tələb edir. Bir tərəfdən, meteorologiya və iqlimşünaslıqdan yığılan çoxillik baza məlumatı, digər tərəfdən bu kursun coğrafiyaçılar üçün ən faydalı və zəruri hissəsini oxumaq. Buna baxmayaraq, bu kursun mövzuları və praktik işləri məntiqi ardıcılıqla yazılmış və coğraflar üçün digər elmlərlə əlaqəli olan

mövzular xüsusi olaraq seçilmişdir. Keçiriləcək praktik işlər isə nəyinki coğraflar, eləcə də meteorologiya və iqlimşünaslıqla maraqlanan hər kəsə çox faydalı və maraqlıdır. Meteorologiya atmosfer, onun tərkibi, və quruluşu, onda baş verən fiziki və kimyəvi prosesləri öyrənməklə məşğul olur.

Iqlimşünaslıq isə meteorologiyanın bir bölməsi olub, iqlimlərin formalaşma qanunauyğunluqlarını, onların Yer kürəsində paylanmasını, keçmişdə və gələcəkdə dəyişməsinə öyrənir. Meteorologiya elminin məqsədi- hal hazırkı fiziki zamanda atmosferin vəziyyətini öyrənmək və onun gələcək vəziyyətinin proqnozunu vermək. Iqlimşünaslıq isə onun bir hissəsi olaraq iqlimlərin formalaşma qanunauyğunluqlarını, onların Yer kürəsində paylanmasını, keçmişdə və gələcəkdə dəyişməsinə öyrənir. Təşkilatı haqqında bilgiler verməkdən ibarətdir.

VII.Davamiyyətə verilən tələblər: Fənn üzrə semestr ərzində buraxılmış auditoriya saatlarının ümumi sayı Elmi Şuranın 16 may 2024 cü il tarixi qərarlı olaraq davamiyyət meyarları nəzərə alınmaqla müəyyən olunmuş həddən yuxarı olduğu halda tələbə həmin fəndən imtahana buraxılmır, onun həmin fənn üzrə akademik borcu qalır.

VIII.Qiyətləndirmə: Fənn üzrə tələbələrin biliyi 100 ballıq sistemlə qiymətləndirilir. Yeni tələbənin fənn üzrə toplaya biləcəyi balın maksimum miqdarı 100 ballıq sistemlə bərabərdir. Bu balın yarısı (50 bal) tələbənin semestr müddətində fəaliyyətinin nəticəsinə (cari qiymətləndirmə), digər yarısı isə (digər 50 ballı) imtahanın nəticəsinə (aralıq qiymətləndirmə) görə verilir. Fənn üzrə cari qiymətləndirmənin nəticəsinə görə verilən maksimum 50 bala aşağıdakılar daxildir.

-20 bal seminar dərslərində fəaliyyətinə görə:

- 30 bal-kollektivlərin nəticələrinə görə

Qiymətləndirmə zamanı Elmi Şuranın 16 may 2024 cü il tarixi qərarına uyğun olaraq qiymətləndirmə meyarları nəzərə alınır.

İmtahanda qazanılan balların maksimum miqdarı 50-dir. İmtahan yazılı şəkildə aparılır və imtahan biletinə bir qayda olaraq fənni üzrə tədris olunan mövzulara aid 5 sual daxil edilir. Hər sual maksimum 10 bal olmaqla qiymətləndirilir. (aşağıda qeyd olunan qiymət meyarına əsasən) ki, bu da toplamada fənn üzrə aralıq qiymətləndirmənin nəticəsinə görə verilən maksimum 50 balı təşkil edir.

Qiymət meyarları aşağıdakılardır:

-10 bal- tələbə keçilmiş material dərindən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəflidir.

-9 bal-tələbə keçilmiş material tam başa düşür, cavabı dəqiqdir və mövzunun mətnini tam aça bilir.

-8 bal-tələbə cavabında ümumi xarakterli bəzi qüsurlara yol verir;

-7 bal- tələbə keçilmiş material başa düşür, lakin nəzəri cəhətdən bəzi məsələləri əsaslandırma bilmir

-6 bal- tələbənin cavabı əsasən düzgündür.

-5 bal-tələbənin cavabında çatışmazlıqlar var, mövzunu tam əhatə edə bilmir.

-4 bal- tələbənin cavabı qismən doğrudur, lakin mövzunu izah edərkən bəzi səhvlərə yol verir;

- 3 bal- tələbənin mövzudan xəbəri var, lakin fikrini əsaslandırma bilmir;

- 1-2 bal- tələbənin mövzudan qismən xəbəri var.

-0 bal- suala cavab yoxdur.

Tələbənin imtahanda topladığı balın miqdarı 17-dən az olmamalıdır. Əks təqdirdə tələbənin imtahan göstəriciləri semestr ərzində tədris fəaliyyəti nəticəsində topladığı bala əlavə olunmur.

Fənn üzrə cari qiymətləndirmənin ümumi nəticəsinə görə tələbənin biliyi yekun olaraq aşağıdakı kimi qiymətləndirilir.

Bal aralığı (göstərilən ballar daxil olmaqla)	Hərflə işarəsi	sözlə yazılışı
91-100 bal	Əla	A
81-90 bal	Çox yaxşı	B
71-80 bal	Yaxşı	C
61-70 bal	Qənaətbəxş	E
51-60 bal	Kafi	D
51 baldan aşağı	Qeyri kafi	F

IX. Davranış qaydalarının pozulması: Tələbə Universitetinin daxili intizam qaydalarına eməl etməyən tələbələr haqqında müvafiq tədbirlər görülür.

X. Təqvim mövzu planı: Mühazirə 30 saat, seminar 30 saat. Cəmi 60 saat

№	Keçirilən <u>mühazirə</u> , <u>seminar</u> , məşğələ, laboratoriya və sərbəst mövzuların məzmunu	Saat		Tarix	
		müh	sem	müh	sem
1	2	3	4	5	6
1	Mövzu. İqlimşünaslığa giriş Plan: 1. Fənnin məqsəd və vəzifələri 2. Hava və iqlim Mənbə: 1,2,3	2	2		
2	Meteoroloji informasiya və onun təqdim olunması 1. Meteoroloji məlumatların toplanması yolları 2. Meteoroloji informasiyaya qoyulan tələblər Mənbə: 1,2,3	2	2		
3	Mövzu. Mövzu. Atmosfer havasının tərkibi və quruluşu. Ozonun atmosferdə paylanması Plan: 1. Atmosfer havasının tərkibi. Homosfer və heterosfer anlayışları 2. Atmosferin quruluşu 3. Stratosfer, Ozonun atmosferdə paylanması Mənbə: 1,2,3,4	2	2		
4	Atmosfer təzyiqi Plan: 1. Atmosfer təzyiqi 2. Havanın sıxlığının, temperaturun atmosfer təzyiqi ilə əlaqəsi 3. Atmosfer təzyiqinin ölçülməsi 4. Barik sahə, barik pillə, barik qradiyent Mənbə: 1,2,3	2	2		
5	Mövzu. Günəş radiasiyası Plan: 1. Günəş radiasiyası 2. Qısdalğalı və uzundalğalı radiasiya 3. İnsolyasiya. Düz və səpələnən radiasiya 4. Günəş radiasiyasının atmosferdə və yer səthində dəyişməsi, atmosferdə udulması	2	2		

	<p>5. Yer in albedosu 6. Yer səthinin şüalanması. Alatoranlıq Mənbə: 1,2,3</p>				
6.	<p>Mövzu Adiabatik proseslər 1. Adiabatik proseslər 2. Quru adiabatik proses 3. Rütubətli adiabatik proses 4. Psevdoadiabatik proses Mənbə: 1,2,3</p>	2	2		
7	<p>Mövzu. Atmosferdə istilik rejimi. Inversiya Plan: 1. Qlobal enerji büdcəsi. Enerjinin yerdən atmosfərə köçürülməsi 2. Temperaturun dəyişməsinin səbəbləri 3. Səthin tipinin, coğrafi enliyin, su hövzələrinin temperatur rejiminə təsiri 4. Yüksəkliklər və yamacların ekspozisiyalarının temperatur rejiminə təsiri Mənbə: 1,2,3</p>	2	2		
8	<p>Mövzu. Atmosferdə istilik rejimi Plan: 1. Temperaturun illər arası variasiyaları 2. Temperatur inversiyası 3. Ətraf mühitin temperatur qradienti və statik dayanıqlılıq, konveksiya Mənbə: 1,2,3</p>	2	2		
9	<p>Mövzu Atmosferdə su Plan: 1. Su buxarının ölçülməsi 2. Qarışıq nisbət, su buxarı təzyiqi 3. Nisbi rütubətlik, şəh nöqtəsi 2. Kondensasiya və depozisiya 3. Buludların təsnifatı Mənbə: 1,2,3</p>	2	2		
10	<p>Mövzu Atmosferdə su Plan: 1. İsti və soyuq buludlarda yağıntının böyüməsi 2. Yağıntı tipləri 3. Dumanlar və onların təsnifatı Mənbə: 1,2,3</p>	2	2		
11	<p>Mövzu. Müasir iqlim dəyişmələri Plan: 1. Müasir iqlim dəyişmələri 2. İqlim adaptasiyası 3. İqlim mitiqasiyası</p>	2	2		
12	<p>Mövzu. Atmosferin ümumi sirkulyasiyası Plan: 1. Külək 2. Geostrafik və qradient küleyi 3. Hava kütlələri 1. Atmosfer cəbhələri 2. Siklonlar və onların inkişaf mərhələləri</p>	2	2		

	3. Antisiklonlar 4. Tropik siklonlar Mənbə: 1,2,3				
13	Mövzu. Atmosferin ümumi sirkulyasiyası Plan: 1. Yerli küləklər 2. TKZ, passatlar 3. Mussonlar 4. Qərb axınları və axım küləkləri 5. Təzyiq zonaları. Hadley və Ferrel özəyi 6. Atmosferin fəaliyyət mərkəzləri Mənbə: 1,2,3,4	2	2		
14	Mövzu. . İqlim yaradan amillər Plan: 1.İqlim yaradan amillər 4.El-Ninyo və La-Ninyo 5.Qar xətti Mənbə: 1,2,3,4	2	2		
15	Mövzu. İqlim təsnifatları Plan: 1. Alisofun iqlim təsnifatı 2. Köppenin iqlim təsnifatı Mənbə: 1,2,3,4	2	2		
Cəmi: 60		30	30		

XI. Fənn üzrə tələblər:

İqlimin coğrafiya ilə əlaqəsini öyrənmək, iqlimlərin keçmişdə və gələcəkdə necə dəyişdiyini, qlobal iqlim dəyişikliyinə mümkün nəticələrini araşdırmaq.

XII.Fənnin tədrisi üçün nəzərdə tutulan tədris və öyrənmə metodları

-Mühazirə,seminar,praktiki tapşırıqlar

- təqdimat və müzakirə

- debat

-müstəqil iş -araşdırma

XIII.Fənn üzrə təlimin nəticələri:

FTN 1. Fənn üzrə müxtəlif anlayış və terminlərin əsas mahiyyətini izah edir.

FTN 2. Yer kürəsinin müxtəlif regionlarında meteoroloji kəmiyyətlərin paylanması təhlil edir.

FTN 3 Qlobal və lokal iqlim ünsürlərinin litosfer, hidrosfer, atmosfer və biosfer sistemində digər komponentlərlə əlaqəsini izah edir.

FTN 4 Atmosfer hadisələrinin və iqlim tiplərinin paylanmasının coğrafi qanunauyğunluğunu dəyərləndirir.

FTN 5 Günəş radiasiyasının, temperaturun və atmosfer təzyiqinin şaquli və üfüqi istiqamətdə dəyişməsinə təhlil edir.

FTN 6 Müasir iqlim dəyişmələri və təərəddüdlərinə aid xəritə-sxemlər tərtib edir.

XIV. Tələbələrin fənn haqqında fikrinin öyrənilməsi:

XV. Kollokvium sualları

I Kollokvium sualları

1. Fənnin məqsəd və vəzifələri

XV. Kollokvium sualları

I Kollokvium sualları

1. Fənnin məqsəd və vəzifələri
2. Hava və iqlim
3. Atmosfer havasının tərkibi. Homosfer və heterosfer anlayışları
4. Atmosferin quruluşu
5. Stratosfer, Ozonun atmosferdə paylanması
6. Meteoroloji məlumatların toplanması yolları
7. Meteoroloji informasiyaya qoyulan tələblər
8. Atmosfer təzyiqi
9. Havanın sıxlığının, temperaturun atmosfer təzyiqi ilə əlaqəsi
10. Barik sahə, barik pillə, barik qradiyent
11. Adiabatik proseslər
12. Günəş radiasiyası
13. Qısdalğalı və uzundalğalı radiasiya
14. İnsolyasiya. Düz və səpələnən radiasiya
15. Günəş radiasiyasının atmosferdə və yer səthində dəyişməsi, atmosferdə udulması

II Kollokvium sualları

1. İqlim adaptasiyası
2. Müasir iqlim dəyişmələri
3. İqlim mitiqasiyası
4. Külək
5. Hava kütlələri
6. Atmosfer cəbhələri
7. Temperaturun dəyişməsinin səbəbləri
8. Səthin tipinin, coğrafi enliyin, su hövzələrinin, dağların temperatur rejiminə təsiri
9. Temperaturun illər arası variasiyaları
10. Temperatur inversiyası
11. Su buxarının ölçülməsi
12. Buludların təsnifatı
13. İsti və soyuq buludlarda yağıntının böyüməsi
14. Yağıntı tipləri
15. Dumanlar və onların təsnifatı

XVI. İmtahan sualları

1. Fənnin məqsəd və vəzifələri
2. Hava və iqlim
3. Atmosfer havasının tərkibi. Homosfer və heterosfer anlayışları
4. Atmosferin quruluşu
5. Stratosfer, Ozonun atmosferdə paylanması
6. Meteoroloji məlumatların toplanması yolları
7. Meteoroloji informasiyaya qoyulan tələblər
8. Atmosfer təzyiqi
9. Havanın sıxlığının, temperaturun atmosfer təzyiqi ilə əlaqəsi
10. Atmosfer təzyiqinin ölçülməsi
11. Barik sahə, barik pillə, barik qradiyent